

VIESTINTÄ- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN OPETUKSESSA

Silja Sjöberg

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Maaliskuu 2012
Ammatillinen
opettajakorkeakoulu
Tampereen
ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Silja Sjöberg
Viestintä- ja vuorovaikutustaidot opetuksessa

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 38 sivua
Maaliskuu 2012

Päädyn aiheeseen ”viestintä- ja vuorovaikutustaidot opetuksessa” siksi, että olen hyvin kiinnostunut aiheesta ja suoritin mm. vuosina 2010-2011 Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa (TYT) tiedottajan-tutkinnon. Olen huomannut mm. opettajakorkeakoulu-opintoihini liittyvien opetusharjoittelujen aikana, että nimenomaan vuorovaikutus luokassa opettajan ja oppilaiden välillä on äärimmäisen tärkeää. Viestintä- ja vuorovaikutustaidot ovat käsitteinä laajoja, mutta olen rajannut niitä, mm. ottamalla mukaan tähän kuvaukseen vain esimerkiksi puheviestinnän tärkeimmät elementit, naisten ja miesten väliset erot, reviiirit, kulttuurierot, ulkonäön merkityksen, stressin ja esiintymisjännityksen. Lisäksi käyn läpi presentaation, puheen, opetustilanteen ja neuvottelu- tai kokoustilanteet esimerkkeinä viestintätilanteista. Voitsiini puhua laajemminkin small-talk taidoista ja sosiaalisista taidoista, mutta niitä aion vain sivuta tektissäni.

Olen myös päättänyt lähettämään kyselylomakkeen kahdeksalle kokeneelle opettajalle, jotta työstäni saisi todentuntuisen vaikutelman. Nämä lomakkeet analysoin työni lopuksi. Hankkeeni tavoitteena on teoria-osuuden ja kyselylomakkeen avulla selvittää, miten viestintä- ja vuorovaikutustaidot ilmenevät opetuksessa ja ennenkaikkea sitä, mitä kokeneet opettajat ymmärtävät käsitteellä vuorovaikutus. Haluan lisäksi selvittää, millaisia kokemuksia kokeneilla opettajilla on onnistuneista ja epäonnistuneista opetustilanteista ja mikä on heidän mielestään tärkeää opettajan /ohjaajan ja oppilaan kohtaamisessa.

Opettajien kyselylomakkeiden analyysin tuloksena voidaan sanoa, että hyvin monelle opettajalle vuorovaikutus merkitsee yhteyttä muihin ihmisiin, sitä pidetään työkaluna opetuksessa. Hyväksi vuorovaikutustilanteeksi on havaittu spontaani ja välitön tilanne, jossa kannustaminen on kaiken a ja o. Huono vuorovaikutustilanne voi olla esim. sellainen, jossa käsitellään aihetta, josta oppilaalla ei ole omakohtaista kokemusta. Opetus saattaa myös olla joskus liian teoreettista. Opettaja-oppilaan kohtaamisessa on tärkeää, ettei odota itseltään eikä oppilailtaan liikoa. Kaikkia vastauksia ei myöskään pidä antaa heti valmiina. On hyvä muistaa ”yhteinen kieli”, havainnollistamisen merkitys ja tunnetilat luokassa.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	MITÄ VIESTINTÄ ON?	5
3	VUOROVAIKUTUS - VIESTINNÄN ONNISTUMISEN PERUSTEKIJÄ	6
4	KIELI VIESTINNÄN OSANA	7
5	PUHEVIESTINTÄ	8
	5.1 ÄÄNEN KÄYTTÖ.....	8
	5.2 KAIKKI ALKAA KESKUSTELUSTA	9
	5.3 HYVÄ JA KARISMAATTIINEN ESIINTYJÄ.....	10
	5.4 TUNTEET MUKAAN!.....	11
6	ERILAISIA VIESTINTÄTYYLEJÄ	12
	6.1 NAISTEN JA MIESTEN VÄLISET EROT	12
	6.2 SANATON / NONVERBAALINEN VIESTINTÄ.....	13
7	REVIIRIT	14
8	KULTTUURIEROT	15
9	ULKONÄKÖ	17
10	ESIINTYMISJÄNNITYS	18
11	STRESSI	19
12	ERILAISIA VIESTINTÄTILANTEITA	20
	13.1 PRESENTAATIO JA PUHE	20
	13.2 OPETUSTILANNE	22
	13.3 NEUVOTTELU- TAI KOKOUSTILANNE.....	23
	13.4 HAVAINNOLLISTAMINEN	24
13	YHTEENVETO TEORIA-OSUUDESTA	25
14	VUOROVAIKUTUKSEN JA OPETUSTILANTEEN HALLINTA OPETUKSESSA	26
	14.1 KOOSTE KYSELYLOMAKKEIDEN VASTAUKSISTA.....	27
	14.2 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
15	YHTEENVETO	35
16	LÄHTEET	38

1 JOHDANTO

Hankkeeni tavoitteena on teoria-osuuden ja kyselylomakkeen avulla selvittää, miten viestintä- ja vuorovaikutustaidot ilmenevät opetuksessa ja ennenkaikkea sitä, mitä kokeneet opettajat ymmärtävät käsitteellä vuorovaikutus. Hankkeessani käyn läpi myös kieltä viestinnän osana. Lisäksi kertaan puheviestinnän aakkosia ja painotan sitä, että kaikki kommunikointi alkaa keskustelusta. Valaisen myös hyvän ja karismaattisen esiintyjän luonteenpiirteitä ja kuvailen, kuinka suuri merkitys tunteilla on esiintymistilanteessa. Mielestäni on myös hyvä käydä läpi naisten ja miesten välisiä eroavaisuuksia viestinnän osalta – ne ovat lukemani kirjallisuuden pohjalta mielenkiintoisia. Enkä unohda nonverbaalisen viestinnän osuutta, reviirien merkitystä, kulttuurieroja (jotka tulevat esiin mm. erilaisten viestien tulkinnessa), ulkonäön merkitystä sekä stressin hallintaa, joka on tärkeää kiireisessä opettajan työssä. Viestintätilanteista käsittelemäni vain presentaatiota, puhetta, luokassa tapahtuvaa opetustilannetta sekä neuvottelu- tai kokoustilannetta. Nämä valitut siksi, koska uskon näiden olevan lähinnä opettajan arkipäiväistä työtä. Kertaan myös mielestäni hyvät havainnollistamisvälineet. Lopuksi liitän joukon jatkoksi lähettämäni kyselylomakkeen kysymykset, analysoin ne ja vedän johdopäätökset. Kyselylomakkeissa kartoitan mitä vuorovaikutus opettajalle merkitsee, millainen on onnistunut ja epäonnistunut opetustilanne ja mikä on tärkeää opettaja-oppilaan kohtaamisessa ja miten opettaja voi omalla viestinnällään luoda vuorovaikutusta opiskelijoiden kanssa.

Kertaan myös omia havaintojani erilaisista viestintä- ja vuorovaikutustilanteista teoria-osuudessa. Minulla on vuoden kokemus erityisluokan opettajuudesta ja olen tehnyt ruotsin kielen lehtorin viransijaisuuksia. Muutoin olen toiminut pitkään kolmannella sektorilla järjestötyöntekijänä sekä muutaman vuoden toimittajana.

2 MITÄ VIESTINTÄ ON?

Karhun (1997, 13) mukaan ”viestintä on teoriassa hyvin yksinkertainen, mutta todellisuudessa tavattoman monimutkainen tapahtumasarja. Teoriassahan on kysymys vain siitä, että informaatiota siirretään ihmiseltä toiselle. Välissä saattaa olla yksi tai useampia tiedon välittäjiä, toisia ihmisiä tai teknisiä laitteita.” Monipuoliseksi tämän kaiken tekee se, että tiedon välittäjinä ovat ihmiset, jotka ovat kaikki erillisiä yksilöitä. Viestintä voi olla joko sanatonta ja sanallista. Sanattomasta viestinnästä käytetään myös termiä nonverbaali viestintä. Se käsittää eleet, ilmeet, äänensävyt, kuvat ja muut visuaaliset ärsykkeet, hajut, kosketuksen sekä musiikin ja äänitehosteet.

Me harjoitamme viestintää jokaisena valveillaolon hetkinä. Aamuhaukotuksen ja iltasuukon väliin mahtuu satoja, kenties tuhansia viestintätekoja, puhetta ja hiljaisuutta, eleitä ja ilmeitä, lukemista ja kirjoittamista. Viestinnässä ensivaikutelma on tärkeä. Kun menet esittelemään itseäsi ventovieraille ihmisille, he mittailevat sinua päästä jalkoihin. Muutaman ensi sekunnin aikana syntyy mielikuva, jota sen jälkeen on vaikea muuttaa. Jos mielikuva on positiivinen, se on hyvä lähtökohta. Henkilökohtainen viestintä on parhaimmillaan silloin, kun se on yksinkertaista. Väärinkäsitysten vaara kasvaa nopeasti, kun ihmiset kommunikoivat liian monimutkaisesti, liian hienoja sanoja käyttäen. (Karhu 1997, 14)

Viestintä on aina kaksisuuntaista, antamista ja ottamista, puhetta ja kuuntelelua. Ja kuuntelu on muutakin kuin kuuntelemista. Se on ymmärtämistä, asiayhteyksien tajuamista, merkitysten hoksaamista niin, että puhujakin huomaa sanoman menneen perille. Hyvä kuuntelija onkin samalla hyvä viestijä! (Karhu 1997, 15)

Viestintä ei ole sitä, mitä luulet sanovasi. Se on sitä, mitä ihmiset ottavat sinulta vastaan. Yleensä ihmiset haluavat kuulla totuuden ja jos se vielä esitetään miellyttävällä äänellä, kaikki on ok. Viestintä on myös yleensä varsin lyhytjännitteistä. Kuulijan mielenkiinto kun kestää yleensä vain hetken.

Viestintä on myös hyvin tulkinnanvaraista, jokainen viesti pyritään ikään kuin laittamaan johonkin tiettyyn kehykseen. Käsitteemme, odotuksemme ja kokemuksemme vaikuttavat viestien tulkintoihin. (Karhu, 1997, 15-16)

Opetusviestintä on yleensä suhteutettava opetettavaan aineeseen. Musiikin tunnilla painotetaan nuotteja ja korvakuulon merkitystä, kun taas ruotsin tunnilta useasti keskitytään kielioppiin. Hyvä opettaja viestii värikkäästi ja mukaansatempaavasti, käyttäen adjektiiveja, mutta hillitysti. Huumoria ei saa unohtaa. On myös hyvä sekoittaa erilaisia opetusmenetelmiä – minä esimerkiksi toimiessani ruotsin kielen lehtoriin viransijaisena, laitoin oppilaani pienryhmissä tekemään ruokalistoja lempiruokalajeistaan, jotka he sitten esittelivät ruotsiksi luokan edessä. Jatkossa voisimmekin toteuttaa ruokalistojen laadinnan käytännössä – eli keittiössä.

3 VUOROVAIKUTUS – VIESTINNÄN ONNISTUMISEN PERUSTEKIJÄ

Kun ihmiset viestivät toisilleen, he myös vaikuttavat tietoisesti ja tiedostamattaan toistensa tunteisiin, ajatuksiin ja reaktioihin. Tätä prosessia kutsutaan vuorovaikutukseksi. Vuorovaikutuksen toimivuus viestinnässä on onnistuneen opetustilanteen, puhelinkeskustelun tai neuvottelun perusedellytys. Jotta saisimme viestijöinä hyödynnettyä vuorovaikutusmahdollisuudet, meidän on osattava myös kuunnella. Ihanneoloissa ympäristö, puhuja ja aihe innostavat kuuntelemaan ja osallistumaan. Puhujan onkin pidettävä motivaatiota yllä! (Kylänpää, Piirainen, Äikäs-Inha 1998, 7-8)

Kylänpään, Piiraisen ja Äikäs-Inhan (1998, 8) mukaan vuorovaikutuksen elementtejä ovat puhujan ja kuulijan motivoituneisuus. Lisäksi puhujan vakuuttuneisuus asiastaan ja myönteinen suhtautuminen niin asiaan kuin kuulijoihinsa on merkittävää. Myös puhujan halua esittää asia havainnoillisesti, ymmärrettävästi ja moni-ilmeisesti mm. esimerkkien, kuvien tai muun toiminnan avulla on merkittävää. Puhujalla tulee olla kyky aktivoida kuulijat eli saada heidät pysymään hereillä ja kiinnostuneina koko esityksen ajan.

Palaute on myös olennainen osa puheprosessia, sitä tulee hyödyntää ja siitä tulee ottaa opiksi. Myös katsekontakti kuulijoihin olisi suotavaa.

Opetuksessa vuorovaikutuksen tulisi olla kaksisuuntaista ja hedelmällistä. Havainnollistamisen merkitys on suuri. Innostunut opettaja yleensä hallitsee aiheensa ja saa motivoida opiskeljansa / oppilaansa sellaiseen ”flow-tilaan”, jossa uuden oppiminenkin on helppoa.

4 KIELI VIESTINNÄN OSANA

Karhun (1997, 31) mukaan ”kieli on keskeinen osa viestintää. Jos ihmiset eivät osaa puhua ja kirjoittaa, hallita kielenkäyttöä eivätkä ymmärrä viestinnän perusasioita, suuri osa työajasta menee hukkaan.” Kielen avulla voimme siirtää kokemuksiamme kanssaihmisille ja jälkipolville. Se siis yhdistää menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden. Kieli myös tekee mahdolliseksi yhteiskunnan toimimisen, työnjaon, erikoistumisen – ja alistamisen, vääryydet, sorron ja väkivallan.

Oman kokemukseni mukaan median vaikutus kielen käyttöömme on suuri. Me otamme jatkuvasti mallia iltapäivälehtien ja TV:n ja radion ilmaisuista. Tiedotusvälineiden ilmaisuista ei aina ole malliksi värikkäille ja luonteville ilmaisuille. Esimerkiksi TV-uutisten kieli on usein monimutkaista. Samoin joidenkin iltapäivälehtien. Mutta TV-uutiset saattavat herättää mielikuvia, jotka ovat keskeinen osa viestinnässä. Jos voit nähdä asiasi sielusi silmin ja kuvailla sen värikkäästi ja osuvasti, kuulijat pysyvät hallinnassasi. Mielikuvien tasolla kieli yleensä köyhtyy, mitä ylemmäksi yhteiskunnan rakenteissa nousee. Kun toimitusjohtaja puhuu toiselle neuvottelutilanteessa, kieli ei ole kovin värikästä, eikä herätä paljon mielikuvia. Mutta, kun esimerkiksi savolainen kommentoi toisten juoruja torilla, kieli on mitä värikkäintä.

Kielen perusrakenne on keskeinen tekijä viestinnässä. Semantiikka eli ihmisen suhde omaan äidinkieleensä tai muuhun oppimaansa kieleen perustuu erilaisten symbolien ymmärtämiseen ja niiden merkitysten tajuamiseen. Vastanojen tulkinta antaa niille merkityksen – ja kuitenkin moni ihminen

tulkitsen saman sanan eri tavalla. Sanat tai asiat voivat tulla väärinymmärrätyiksi jo kahden ihmisen välisessä keskustelussa. Kun osallistujien määrä kasvaa, lisääntyy myös tulkintojen kirjo. Yksiselitteisiä neuvoja kielenkäytössä esimerkiksi opettajan työssä on vaikea antaa. Vain yksi sääntö pätee kaikille: käytä yksinkertaista kieltä. Arkipäivän viestinnän sekaannukset johtuvat yleensä siitä, että meillä on tapana hienostella ja käyttää ammattitermejä, puhua monimutkaisin lausein ja rakentaa koukeroisia ilmaisuja. Yksi muistisääntö opettajalle on: muista, että puhut oppilaillesi, et itseäsi varten tai kehittääksesi ammattitaitoasi. (Karhu, 1997, 32-34).

5 PUHEVIESTINTÄ

5.1 Äänen käyttö

Karhun mukaan (1997, 35) ”kieli on tulkinnanvaraista. Kirjoitettu teksti näyttää meille samat sanat edes jotenkin neutraalissa muodossa; lehden sivuille painettu lause on ulkoasultaan kaikille sama. Mutta samat sanat ja lauseet ovat ääneen luettuina aivan erilaisia puhujasta riippuen. Painotukset saattavat jopa muuttaa koko ajatuksen täysin erilaiseksi.” Jos esimerkiksi päälikkö tiedotustilaisuudessaan painottaa sanojaan väärin, saattavat tiedotusvälineet tulkita asiat eri tavalla. Myös poliisin kuulustelijat ovat erityisen taitavia kuuntelemaan vivahteita. Tätä kutsutaan tulkinnaksi. Mattimeikäläinen voi lukea Tuntematonta Sotilasta ääneen, eikä se kuullosta muuta kuin monotooniselta, mutta entäpä ammattinäyttelijä, joka lukee saman tekstin?

Ääni syntyy lihasten ja tunteiden yhteistyönä kuten hymykin. Ääntä pystyy parantamaan keskittymällä enemmän tunteiden ilmaisuun. Monen menestyvän poliitikon, näyttelijän tai yritysjohtajan suosio perustuu persoonalliseen, tehokkaaseen ääneen. Me tunnistamme esimerkiksi Timo Soinin äänen muiden joukosta. Kannattaa siis tunnistaa äänen käytön heikkoudet ja kehittää niitä.

Mieti siis, kun avaat opettajana äänesi luokassa tai muussa puhetilaisuudessa – muuttuuko se jotenkin? Yleensä tällaisissa tilanteissa äänen korkeus kohoaa normaalitasosta. Kannattaa kysyä ystävilta ja työtovereilta mieli-

piteitä äänenkäytöstä. Pyydä heiltä erityisesti mielipidettä äänen selkeydestä, täyteläisyydestä, väristä, voimakkuudesta, miellyttävyydestä, ystävällisyydestä, luonnollisuudesta ja vaihtelevuudesta. Ja kysy myös itseltäsi, herrättääkö äänesi luottamusta ja arvostusta? Kuvastaako se osaamistasi ja ammattitaitoasi? (Karhu 1997, 36-37)

Kokemukseni mukaan harjoituksena voi lukea ääneen. Voi myös äänittää puhetta kasetille ja kuunnella ja arvioida sitä. Rentoutuminen on tärkeä osa puhumista ja fyysinen rasitus auttaa rentoutumaan. Siksi onkin tärkeää, että myös opettajat harrastavat edes jonkilaista liikuntaa. Hengittäminen on myös tärkeää – ota siis ennen puhetilannetta levollinen asento. Hengitä hitaasti ja syvään. Pyri täyttämään ilmalla keuhkojen ala-osa, niin että pallea ja vatsa laajenevat. Älä pue päällesi kiristäviä vaatteita tai tiukkaa vyötä. Vatsaa ei pidä vetää sisään. Vartalon tulee olla rento. Pidä myös puheessasi riittävän pitkiä taukoja. Äänihuulet tarvitsevat myös paljon huolenpitoa ja voitelua.

5.2 Kaikki alkaa keskustelusta

Kaikkein tavallisin ihmisen kanssakäymisen muoto on keskustelu: kaksi tai useampi ihminen vaihtaa ajatuksia puhumalla. Keskustelun sisältö, sävy ja tyyli vaihtelevat kuitenkin suuresti sen mukaan, mikä on sen tarkoitus. Keskustelua on kolmea eri lajia: sosiaalista, asiallista ja tunteellista. (Karhu 1997, 54).

Karhu myös (1997, 57) jakaa keskustelut seuraavasti: sosiaalinen keskustelu on esimerkiksi ihmisten rupattelu, nk. small-talk kadulla tai torilla tai vuolas sanavirta kutsuilla. Asiakeskusteluja käydään yleensä työpaikoilla: liikeneuvotteluja, esimies-alainen keskusteluja ja työpaikkakokouksia. Tunteellisen keskustelun paikka on koti tai kynttilällä valaistu ravintolapöytä. Keskustelun eri muodot saattavat sekoittua toisiinsa, sillä on mahdollista, että tiukka liikeneuvottelu aloitetaan kynttiläpöydässä ravintolassa, jossa se aloitetaan lämmittelynomaisesti nk. small-talkilla.

Luokkatilassa, opetustilanteessa on hyvä käyttää erilaisia keskustelun muotoja. Joskin yleisesti ottaen opettajat tähtäävät asiallisen keskusteluun, on

esimerkiksi kielten opetuksessa hyvä opetella small-talk taitoja. Eikä voida poissulkea tunteellisten keskustelujen harjoituksiakaan, voidaanhan esimerkiksi harjoitella kielitunnilla näytelmän vuorosanoja.

5.3 Hyvä ja karismaattiinen esiintyjä

Johtaja voi puhua ”enkelten kielillä” ja kirjoittaa kiehtovia raportteja, mutta kaikki on turhaa, jos persoonallinen kipinä jää puuttumaan. ”Olla pidetty” on itseasiassa mystinen ominaisuus. Pidetyt ihmiset saattavat tehdä paljon virheitä ja silti saada ne anteeksi. Poliitikassa äänestäjien suosikeiksi nousevat ihmiset, joista pidetään, eivätkä suinkaan ne, jotka olisivat kyvykkäimpiä. Ei-pidetyt ihmiset ovat useasti kovin totisia. He hymyilevät tai nauravat harvoin. Heidän hallitseva piirteensä on itsekeskeisyys. Varma keino olla ei-pidetty on puhua itsekeskeisesti ja mahtailevasti. Monien ongelmana on aggressiivisuus tai ylimielisyys. Pidetyt ihmiset puolestaan eivät juuri koskaan säälittele itseään. He ovat avoimia, hymyilevät paljon, pitävät huolen omista asioistaan ja osaavat nauraa myös itselleen. Heidän huumorintajunsa tarttuu parhaissa tapauksissa muihinkin. (Karhu 19997, 59-61)

Miten sitten saisi ihmiset pitämään itsestään? Miten saisi esimerkiksi opettajana luotua oppilaille mukavan ilmapiirin? Oman kokemukseni mukaan viestintä perustuu avoimuuteen. Jos organisaatio tai ihminen sulkeutuu, kääntyy sisäänpäin ja puuhaa enimmäkseen omia piittaamatta muusta maailmasta, se herättää ulkopuolisissa epäluuloja, ymmärtämättömyyttä ja kielteisiä reaktioita. Tällaisia ihmisiä ovat omaan napaansa tuijottajat. Heidän ympärillään pyörii koko maailmankaikkeus. Jos haluat esimerkiksi opettajana viestiä vakuuttavasti, muista, että kaikki tärkeät asiat tapahtuvat aina muualla kuin omassa päässä. Mitä enemmän kiinnittää huomiota oppilaiden tekemisiin ja sanomisiin, sitä enemmän he kiinnittävät huomiota sinuun. Jokaisen ihmisen ulkoinen olemus, tai toimiston sisustus ja pienet arkipäiväiset tavat kavaltaavat hänen todellisen minänsä. Kaikilla on arkiminä, joka rakentuu esimerkiksi kouluissa opetustuntien ajaksi, mutta on myös harrastukset, koti ja kaverit. Ihmisten huomioonottaminen avaa helposti suljettujakin ovia. Hyvä esimerkki on aloittaa opettajan ammatissa oppitunti kyselemällä oppilaiden edellis-

illan kuulumisia, kuka katsoi TV:tä, mitä sarjaa ja kuka harrasti mitäkin. On hyvä siis muistaa, kenelle puhuu ja miten.

Wikipediasta (fi.wikipedia.org/wiki/karisma) saamieni tietojen mukaan karisma on ihmisen olemuksen vaikuttavuutta ja mukaansatempaavuutta. Karisma viittaa tiettyjen ihmisten harvinaiseen luonteenpiirteeseen, joka on yhdistelmä erityisen suurta viehättävyyttä sekä "magneettista" persoonaa ulkonäköä. Lisäksi kyseisellä henkilöllä on synnynnäinen ja vakuuttava tapo olla yhteydessä kanssaihmiisiinsä. Sanaa karisma käytetään siis yleensä kuvailemaan yksilön vaivatonta kykyä viehättää ihmisiä tai vaikuttaa heihin. Muita termejä ovat itsessäänviejkeys, ylenpalttisuus, mielenytyneys, positiivinen energia, viehätysvoima ja sähköisyys. Yleensä yksilössä pitää olla monia näistä ominaisuuksista, jotta häntä pidettäisiin hyvin karismaattisena.

5.4 Tunteet mukaan!

Itsetunto, ego, on hankala käsite. Sitä pitäisi olla sopivasti, jotta persoonallisuudessa kaikki olisi kohdallaan. Jos sitä on liikaa, tuloksena on sietämätön pöyhkeilijä. Jos liian vähän, ihminen on yhtä helposti sietämätön itsensäkorostaja. Itsetunto on herkkä instrumentti, jonka loukkaaminen voi saada aikaan pysyviä vaurioita.

Jos tallaat toisen itsetunnon maahan, voit olla varma, että kosto elää ja tavoittaa sinut päivänä tai toisena. Toisten itsetuntoa voi kolhia monella tavalla. Riidan haastaminen on turhaa eikä katkeraa kiistaa voita kukaan. Julkinen nolaaminen on yhtä tuhoisaa. Vaikka aina löytyy päälliköitä ja johtajia, jotka ojentavat alaisiaan toisten ihmisten nähden. Lisäksi toisten ajatusten tyrmäminen estää avoimen ja rehellisen mielipiteitten vaihdon. (Karhu 1997, 69)

Karhu (1997, 70) myös painottaa, että vahvalla äänellä voi peittää heikkoja ajatuksia. Kultainen sääntö pätee: "puhu toiselle niin kuin toivoisit hänen puhuvan itsellesi". Kiitos on maailman voimakkaimpia sanoja, jonka teho ei ole koskaan kärsinyt inflaatiota. Se on myös viesti, jota ei tulkita missään kult-

tuurissa väärin. Silti kaikki yleensä valittavat, etteivät saa tarpeeksi kiitosta esimerkiksi työstään.

Tunne ja sen ilmaiseminen on viestinnän ongelma-alue. Kuten useimmat meistä, olen minäkin huomannut, että suomalainen ratkaisee yleensä ongelman suorasukaisesti yrittämällä sulkea tunteet ja esiintymisen henkilökohtaisen viestinnän ulkopuolelle. Mutta, niinhän ei voi tehdä, koska tunteet ovat silti olemassa. Sitä paitsi voimakkain ja positiivisin keino tavoittaa kuulijat on näyttää tunteensa avoimesti. Sen sijaan negatiivinen tunne ja tunteilu nostattaa nopeasti muurin kuulijan ja esiintyjän välille. Jos viestinnässä ei olisi mukana tunteita – esiintyjä voisi postittaa kalvo-esityksensä postitse kuulijoille.

6 ERILAISIA VIESTINTÄTYYLEJÄ

6.1 Naisten ja miesten väliset erot

Viime vuosina käsitykset sukupuolten välisestä tasa-arvosta ovat muuttuneet perinpohjaisesti. Yritysmaailmassa naiset ovat alkaneet nousta yhä korkeammalle kuten esimerkiksi viestintäpäälliköiksi. Siinä ei oikeastaan ole mitään ihmettelemistä. Naiset pystyvät useasti viestimään asioita paremmin kuin miehet. Se johtuu naisen kyvyistä liittää puheeseen, esiintymiseen ja yleensä viestintään positiivisia tunneulottuvuuksia, joiden avulla he pystyvät lähentymään kuulijoita. Naiset ovat yleensäkin parempia ammateissa, joissa tarvitaan erityisesti ihmissuhdetaitoja. (Karhu 1997, 81)

Karhu (1997, 82-83) korostaa, ”että me yhdistämme yhä vallan maskuliinisuuteen ja suhtaudumme epävarmasti valtaa käyttäviin tai valtaan pyrkiviin naisiin. Perinteisestä ajattelutavasta johtuu, että kookkaampi mies on uskottavampi johtaja kuin pienikokoinen nainen.” Naiset ja miehet käyttävät myös kieltä eri tavalla. Monet tutkimukset ovat selvittäneet, että naiset viestittävät kielenkäytöllään yhteydenpitoa ja läheisyyttä, kun miehisessä puheessa puolestaan osoitetaan itsenäisyyttä ja korostetaan asemaa. Naisilla on myös taipumus suhtautua ongelmiin puhumalla. He ovat valmiit jakamaan tietonsa

toisten kanssa ja hakevat apua tarvittaessa. Miehet usein vähättelevät ongelmiaan ja panttaavat tietoaan, koska tieto on valtaa.

Miehet haluavat yleensä viestintätilanteissa lähestyä asiaa suoraan ja käytännön näkökulmasta. He haluavat ennenkaikkea harjoitusta esiintymisessä, haastatteluissa ja puheen pitämisessä. Naiset haluavat oppia ymmärtämään syitä, seurauksia ja laajempia yhteyksiä. Heitä askarruttaa suuresti sanaton viestintä, kehon kieli, vaikutelmien syntyminen ja mielikuvat. Naiset ovat yleensä parempia henkilökohtaisen viestinnän alueella kuin miehet. Siihen on kaksi syytä. Ensiksi: naiset vaistoavat ja osaavat lukea eri tilanteiden tunnelman yhtä hyvin kuin asiasisällön. He pystyvät myös yleensä arvioimaan kokonaisuuksia tehokkaammin. Tämä taito antaa heille paremman kyvyn tunnistaa tilanteiden neutraalit alueet, joihin keskustelu voidaan johdattaa ristiriitojen laukaisemiseksi. Toinen havainto antaa neuvon naisille: olkaa kaikin tavoin naisellisia. Miehen tavoin käyttäytyvä nainen on yhtä typerä kuin akkamainen mies. Taitavimmat ihmiset käyttävät henkilökohtaisessa viestinnässä sekä naisellisia että miehisiä ominaisuuksia. Naiset ovat luonnostaan vastaanottavaisempia kuin miehet – vaikka kaikki tietävät, että poikkeuksia on molemmissa sukupuolissa paljon. Miesten kannattaisi oppia viestimään vapautuneemmin. Heidän täytyisi oppia jakamaan vastuuta. Ja ennenkaikkea miesten tulisi oppia ilmaisemaan tunteitaan. (Karhu 1997, 84-87)

Opettajien työyhteisöissä olen ainakin minä törmännyt useasti siihen, että naiset ovat opettajina pikkutarkempia, lähes pedanteja, kuin miehet. Naiset antautuvat työlleen mielestäni herkemmin kuin miehet. Miehet kuitenkin useasti säilyttävät tehokkaammin auktoriteetti- asemansa luokassa kuin naiset – miesten fyysinen olemus on kenties vakuuttavampi?

6.2 Sanaton / nonverbaalinen viestintä

Ihmisen ensimmäistä sekä paljastavinta kieltä voi kutsua monella eri nimikkeellä: kehon, kieli, elekieli, ruumiin kieli, sanaton / nonverbaalinen viestintä, oheisviestintä, body language jne. Nämä kaikki tarkoittavat meistä ihmisistä sanattomasti välittyviä viestejämme, kuten pään nyökkäystä, hymyä, olka-

päiden kohotusta tai vaikkapa sormen hermostunutta naputusta pöydän pintaan. Ihmisen elekieli onkin ollut olemassa jo sanoja ennen. Ihminen on laumaeläin ja jotta lauma toimii jonkinlaisen järjestelmän mukaan niin luolassa kuin metsästettäessä, luotiin merkkijärjestelmä, jonka avulla lajitoveri pystyi toista ymmärtämään. Merkkikieltä säestettiin murahduksin ja urahduksin. Puheen arveltiin saneen alkunsa ruoan pureskelusta ja maiskahtelun äänistä. (Enäkoski & Bjurström 2001, 114-116)

Karhun (1997, 88-90) mukaan alamme yleensä muodostaa ihmisestä mielikuvaa seitsemän sekunnin jälkeen hänen tapaamisestaan. Suurin osa näihin mielikuviiin johtavista havainnoista on sanattomia. Yhteiskunta on opettanut meidät manipuloimaan sanoilla, mutta koska nonverbaali viestintä on paljon lähempänä tunteitamme ja alitajuntaamme, sitä on vaikea peitellä tai muuttaa. Eleet ja ilmeet yleensä paljastavat oikeat aikeemme ja ajatuksemme. Punastumista tai käsien vapinaa on vaikea peitellä. Kiukkuisen tai pelokkaan ihmisen ääni puolestaan kohoaa. Kiinnostuksen näyttelemine ei myöskään yleensä onnistu, sillä harhaileva katse paljastaa välinpitämättömyyden. Teot puhuvat enemmän kuin sanat.

Kokemukseni mukaan kannattaa aina olla valpas, etenkin luokkatilassa. Jos vaikutat innostuneelta, saat kuulijat puolellesi. Aktiivinen katse kertoo sinusta paljon. Istu tai seiso ryhdikkästi. Jos lysähdät tuoliin veltosti, se kertoo että olet joutunut tilanteeseen vasten tahtoasi. Jos valut keskustelun aikana kasaan, se osoittaa, että keskustelukumppani on ikävyyttävä. Pieni nyökäys silloin tällöin kuunnellessasi esimerkiksi luentoa, osoittaa että olet hereillä. Lisäksi hymyile silloin, kun olet samaa mieltä toisten kanssa. Myös pieni etunoja osoittaa aktiivisuutta. Keskity siis kuuntelemaan ja vastaanottamaan.

7 REVIIRIT

Jokaisella meillä on oma reviiimme. Jos joku tunkeutuu reviiirillemme, se häiritsee ja laukaisee puolustautumisreaktion. Tämä näkymätön tila meidän ympärillämme vaihtelee tilanteesta riippuen. Se laajenee ja supistuu iän, sukupuolen, kulttuuritaustan, ihmissuhteiden, mielentilan ja asiayhteyden mu-

kaan. Suomalaisten reviiirit ovat melko laajoja, me emme helposti päästä toisia ihmisiä liian lähelle.

Karhun (1997, 99) mukaan ”intiimi reviiiri on varattu kaikkein läheisimmille ihmisille. Se ulottuu suorasta fyysisestä kosketuksesta n. 50 senttiin.” Tällä etäisyydellä tapahtuu mm. halaaminen ja surevan lohduttelu. Yleensä rajan ylittämisestä seuraa seksuaalinen kontakti tai vihamielinen hyökkäys. Henkilökohtainen reviiiri alkaa metristä ja ulottuu pariin metriin. Sen piiriin pääsevät yleensä tavalliset ystävät ja työtoverit. Se on normaali läheinen keskusteluyhteys. Sosiaalinen reviiiri jatkuu kahdesta metristä noin neljään metriin. Se on varattu tuntemattomille ihmisille, joihin meillä ei ole henkilökohtaista yhteyttä. Tällä etäisyydellä yleensä keskustellaan kaupassa myyjän kanssa. Jukinen reviiiri on kokonaan neljän metrin ulkopuolella. Puheen tai esitelmän pitäjä toimii tässä reviiirissä.

Opettataipaleeni aikana olen eri tavoin yrittänyt merkitä reviiiriäni. Olen tullut siihen johtopäätökseen, että eleet, käsien liikkeet ja liikkuminen esiintymisen aikana ovat osaltaan reviiirin merkitsemistä ja ylläpitämistä. Itsevarmat puhujat elehtivät voimakkaasti ja liikkuvat tarkoituksella edestakaisin puhujakorkeella tai luokan edessä osoittaen, että tämä kaikki on minun aluettani, minun hallussani. Ujo ja epävarma puhuja puolestaan seisoo samassa tilanteessa kädet sivuilla ja paikallaan, jolloin hänen reviiirinsä on paljon suppeampi. Hyvän ja tehokkaan opettajan kannattaisikin mennä esiintymiskurssille, jos reviiirit ovat hakusessa. Iso reviiiri takaa hyvän kuulijakunnan!

8 KULTTUURIEROT

Valon (2000, 16-18) mukaan viestintään liittyvien odotusten, tavoitteiden, normien ja ihanteiden oletetaan olevan kulttuurista riippuvaisia. Niinpä kulttuurin oletetaan myös vaikuttavan myös siihen, miten ihmiset viestivät toisilleen ja miten he tulkitsevat ja arvioivat toistensa viestejä erilaisissa tilanteissa. Kulttuuria on kuvailtu mm. merkitysjärjestelmäksi, jonka yhteisön enemmistö jakaa. Kulttuuri viittaa yleisellä tasolla keskinäisessä vuorovaikutuksessa elävien yksilöiden muodostaman ryhmän yhteiseen elämäntapaan.

Kulttuurin arvot ja normit vaikuttavat siihen, millaisia odotuksia viestintäsuh-teille ja vuorovaikutukselle asetetaan.

Yleisesti ajatellaan, että yksilön viestintäkäyttäytymiseen vaikuttaa samanai-kaisesti useampi kulttuuri, alakulttuuri ja/tai rinnakkaiskulttuuri. On esimer-kiksi olemassa maita, joiden väestö on jakautunut niin moniin etnisiin ryh-miin, että on vaikea yrittää tunnistaa ns. kansallisen kulttuurin piirteitä. Us-konto saattaa yhtenäistää viestintäkäyttäytymistä ja ajattelutapoja paljon merkittävämmällä tavalla kuin etninen tausta tai kansallinen kulttuuri. Kult-tuuriin vaikuttavat ikä, sukupuoli, harrastukset, elintavat ja ideologiat. Siksi myös yleisön edessä puhumiseen liittyvät odotukset saattavat vaihdella kult-tuurista toiseen. (Valo 2000, 19-23)

Viestintäkäyttäytymiseen vaikuttavat ennenkaikkea tilannetekijät. Yleisölle puhuminen on viestintätilanne, jossa puhujalla on ja kuulijoilla on varsin eriytyneet roolit. Puhujalla on päävastuu tilanteesta ja tyypillisesti hän on myös suurimman osan äänessä. Toisaalta hänellä on myös valta päättää asioista ja tarkastelunäkökulmista. Yleisölle puhuminen on varsin asymmet-rinen viestintätilanne. Individualistisessa kulttuurissa nämä ovat tuttuja tilan-teita ja sopivat arvomaailman haasteiksi. Sen sijaan kollektiivisessa kulttuu-rissa, kuten esimerkiksi Japanissa, nämä vaatimukset ovat suorastaan risti-riidassa kulttuurin asettamien viestintäodotusten kanssa. Japanissa ei ole julkisen puhumisen perinnettä. Sama pätee myös suomalaisiin, jossa retori-nen traditio on ollut aina heikko, vaikka puhetaiteen traditio, erityisesti lau-sunta- ja teatteriharrastusten osalta onkin ollut vahva. (Valo 2000, 29-34)

Opetustilanteessa on syytä muistaa eriliasten kulttuuritaustojen merkitykset. Esimerkiksi maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa kunnollinen taustakartoi-tus on kaiken a ja o. Viestintätilanteet voivat karata käsistä, jollei ole tietä-mystä ja taitoa hallita vuorovaikutustilanteita vierasmaalaisten kanssa. Ope-tusharjoittelujaksollani Tampereen ammattiopistossa kävin kuuntelemassa erityisen hyvän ja tehokkaan mamu-opettajan tunteja. Luokan henki oli suo-rastaan ihmeellinen: se oli kodikas ja ryhmähenki oli huipussaan. Koko luok-ka oli ikään kuin yhtä suurta perhettä.

9 ULKONÄKÖ

Ihmisen ulkonäkö on tavattoman vahva viesti. Pukeutumisella luodaan ensivaikutelma. Vaatteet, kampauss, korut ja ehostus muodostavat kaikki ensivaikutelman ja se on sen vuoksi merkittävä nonverbaalinen viesti. Suomen syrjäinen sijainti on ollut merkittävä syy siihen, että meillä on pitkään pidetty hyvää pukeutumista toisarvoisena asiana. Keski-Euroopassa ja Yhdysvalloissa on aina kiinnitetty enemmän huomiota huoliteltuun ulkoasuun. Mutta viime aikoina pieni Suomi on herännyt ja alkanut kiinnittää aiempaa enemmän huomioita näihin asioihin. Esim. univormut ja virkapuvut kertovat heti ympäristölleen perusasiat kantajastaan. Jos esim. sotilaan univormu on risainen ja likainen, se kertoo vahvaa viestiä kantajastaan ja jopa koko maan armeijan yleisestä tilasta.

Karhun (1997, 109) mukaan ”useimmissa länsimaissa pukeutumissäännöt ovat melko vapaat. Naisten ei enää tarvitse käyttää hattua, käsineitä tai sukia. Miehillä voi olla villapaita tai irtotakki tumman puvun sijaan ja paidat voivat olla värikkäitä.” Muutamit säännöt ovat kuitenkin vielä voimassa: vaatteiden on oltava ehjiä ja puhtaita. Niiden on istuttava hyvin. Ja liitoittelua ja yliampumista kannattaa välttää. Erityisen selvästi tämä koskee mediajulkiisuutta. Esim. TV:n katsoja saattaa kiinnittää huomionsa liikaa esim. uutisankkurin pukeutumiseen – liian avonainen kaula-aukko on niitä pahimpia. Sama pätee opettajien ammattikunnassa, erityisesti nuoremmat oppilaat saattavat kiusaksi asti tuijottaa erikoisesti pukeutunutta opettajaa – muista siis hillitä itsesi ja pukeudu asiallisesti.

Ulkonäöllä on keskeinen merkitys niin opettajan ammatissa kuin työpaikka-haastatteluissa, presentaatiossa ja asiakasneuvotteluissa. Silloin pätee sääntö, jonka mukaan ihmisillä on taipumus hyväksyä kaltaisensa ja suosia heidän seuraansa. Sellaisiin tilanteisiin kannattaa siis pukeutua niin että sulautuu joukkoon luontevasti. Se osoittaa toisen osapuolen arvojen ymmärtämistä, jolla on tärkeä merkitys silloin kun vastapuoli on tekemässä päätöstä uuden työntekijän palkkaamisesta, miljoonatilauksesta tai vaikkapa idean ostamisesta. Pukeutuminen ja ulkonäkö on tärkeä osa esiintymistä. Sen viesti heijastelee omaa persoonaasi, omaa taustayhteisöäsi, omaa ammattikuntaasi ja oman esityksesi sanallista sisältöä. Mutta, onko aina oltava huoli-

teltu? Opettajakin väsy ja saattaa tulla töihin hiukan suttuisena, vaikuttaako tämä sitten opetettavan asian perillemenoon? Minulla on kokemuksia myös erityisluokaopettajuudesta ja sain kuulla kunniani oppilailtani, jos olin joskus ”hassun” tai väsyneen näköinen. En kuitenkaan saanut traumoja asiasta, vaan lokeroin heitot omaan arvoonsa. Pääsääntöisesti kuitenkin suosittelisin siistiä ulkoasua, mutta on silti muistettava, että yleensä on niin että kauneus on katsojan silmissä, jonkun ulkonäkö miellyttää ja toisen taas ei.

10 ESIINTYMISJÄNNITYS

Esiintymisjännitys on vähän kuin alkoholismi. Siihen ei ole täydellistä parannuskeinoa. Mutta ramppikuumetta voi oppia hallitsemaan ja parhaimmillaan kääntämään sen edukseen. Näyttelijät osaavat ottaa siitä käyttövoimansa, mutta tavalliset ihmiset jäävät useasti kauhunsa alle. Jännittäminen saattaa estää ihmisiä hakeutumasta sellaisiin työpaikkoihin, joissa tarvitaan esiintymistaitoja tai paljon esim. sosiaalisia taitoja. Esiintymisjännitys on kuitenkin vain osa laajempaa oiretta. Kyseessä on useasti viestintäjännitys: todellinen tai kuviteltu pelko toisten ihmisten kanssa tapahtuvan kanssakäymisen yhteydessä. Pelkääjä uskoo, että viestinnästä on enemmän haittaa kuin hyötyä. Hän pelkää torjuntaa ja kritiikkiä. Tällainen ramppikuume on itseaiheutettu olotila, joka muuttuu hyvin helposti itseään toteuttavaksi ennustukseksi: kun on etukäteen vakuuttunut, että kaikki menee pieleen, todennäköisesti vaikeuksia tulee. (Karhu 1997, 112-113)

Karhun (1997, 114-118) mukaan ”jännitystä voi kuitenkin oppia hallitsemaan. Varautuneisuus on sitä paitsi monissa kulttuureissa jopa suositeltavaa.” Japanilaiset vaikuttavat ujoilta ja vähän säikyiltä, mutta se on heidän kulttuurissaan hyväksyttävää. Amerikkalaiset puolestaan eivät oikein ymmärrä ujoja ihmisiä. Suurin syy esiintymishaluttomuuteen on epäonnistumisen ja julkisen häpeän pelko. Yleinen totuus on kuitenkin se, että pieni määrä jännitystä ennen esimerkiksi julkista esiintymistä on aina tarpeen. Esiintyjä saa jännityksestä adrenaliinia ja energiaa. Paras lääke jännitykseen on ennakkovalmistautuminen. Jos tiedät etukäteen varmasti, mitä sanot tai teet, on helppo toimia. Tärkein hetki onkin aloitus. Toiseksi tärkein on lopetus. Valmistele siis aloitus niin sujuvaksi, mutta myös lopetus niin tehokkaasti, et-

tä voit siirtyä loppulauseeseen missä tahansa kohdassa puhettasi. Voit nimittäin joutua lyhentämään tekstiäsi vauhdissa, kesken esityksen. Varma keino esityksen pieleen menemiseen on täydellisyyteen pyrkiminen. Edes kunnollinen harjoittelu ei johda täydellisyyteen. Onkin hyvä aina muistaa, että puhuminen ja esiintyminen on inhimillistä toimintaa ja se on tunnetusti erilaista kuin tietokoneen kanssa työskentely.

Jännitys kuuluu varmasti osana esiintyvän ihmisen ammattiin. Opettajakin on esiintyjä ja tuolloin tarvitaankin aino ammos itseluottamusta, jotta voi päivästä toiseen vakuuttavasti toimia roolimallina omille oppilailleen / opiskelijoilleen. Oman substanssin hallinta on tärkeää, se luo pohjan koko vuorovaikutustilanteen onnistumiselle. On myös tärkeää tykätä työstään, jotta voi jatkuvasti hankkia lisätietoa, uudistua ja jatkokouluttautua.

11 STRESSI

Mitä tekemistä stressillä on viestintää ja vuorovaikutusta käsittelevässä kehityshankkeessa? Syy on yksinkertainen: stressitilanteet aiheutuvat hyvin usein riittämättömästä, väärin ajoitetusta ja vääränlaisesta viestinnästä. Lisäksi stressi vaikuttaa esiintymiseen ja kaikkeen henkilökohtaiseen viestintään: stressaantunut ihminen ei pysty ilmaisemaan itseään tehokkaasti ja oikein.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (www.hus.fi/default.asp?path) internet-sivujen mukaan stressi on kiihtymistila, joka alkaa usein psyykkisenä ja johtaa myös elimistön kiihtymiseen. Mikä tahansa ihmistä kiihdyttävä asia voi laukaista stressin. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi suuret elämänmuutokset, kuten avioero, läheisen kuolema tai taloudellinen tappio. Myös myönteiset suuret muutokset, kuten rakastuminen, lapsen saaminen tai muutto, voivat aiheuttaa stressiä.

Internet-sivujen mukaan stressiä voidaan kuvata myös erilaisista paineista aiheutuvaksi ylihälytystilaksi. Se on inhimillinen ja luonnollinen reaktio mahdolltomaksi käyneeseen tilanteeseen. Työstressi määritellään useimmiten ristiriitana työn vaatimusten ja yksilön edellytysten välillä. Stressiä voivat ai-

heuttaa esimerkiksi työn liian vähäiset tai liian suuret haasteet. Stressi kuuluu elämään ja voi olla myös positiivinen voimavara. Ihminen kestää lyhytaikaista stressiä, mutta jatkuva kierre aiheuttaa ongelmia.

Opettajan ammatissa stressikin on tuttu käsite. Omien kokemusteni mukaan liikunta, terveelliset elämäntavat ja onnellinen parisuhde auttavat. Opettajan työ vaatii sitoutumista ja pitkiä työpäiviä – on siis jo varhain tiedostettava, mihin ryhtyy ja mitä siihen aikoo panostaa.

12 ERILAISIA VIESTINTÄTILANTEITA

13.1 Presentaatio ja puhe

Jos sinua opettajan urasi aikana pyydetään pitämään presentaatio, se tarkoittaa, että seisot ryhmän edessä yksin tai opiskelutoverisi kanssa ja selostat jotain ideaa tai raportoit tapahtumaa. Yrityselämässä myyjien, yritysjohtajien ja päälliköiden työhön kuuluu myös paljon presentaatioita.

Presentaation pitämiseen kannattaa valmistautua kunnolla. Jokainen esiintyjä esiintyy omalla persoonallisella tavallaan: ei ole olemassa yhtä hyvää tapaa esiintyä. Seuraavassa on kuitenkin Kallion (2006, 45-66) mukaan joitakin yleisiä ohjeita presentaation pitäjälle:

- ” Valmistele huolellisesti aloitus ja lopetus, esitä keskeiset asiat heti alkuvaiheessa. Aloita kiinnostavasti – lopeta mieleen jäävästi.
- Aloita esityksesi vakuuttavasti ja itsevarmasti, älä esitä anteeksipyyntöjä.
- Sisäistä esityksesi sisältö, älä opettele esitystäsi ulkoa.
- Muista ensivaikutelman tärkeys (varmuus, välittäminen, asiantuntevuus).
- Katso yleisöön.
- Varaudu kysymyksiin.
- Pysy aikataulussa.

- Vastaa yleisön reaktioihin, älä sekoja häiriöistä.
- Älä jaa aineistoa esityksesi alussa äläkä laita aineistoa kiertämään.
- Havainnollista rohkeasti.
- Pukeudu asiallisesti.
- Vältä puheessasi fraaseja.
- Käytä hyvää puhekieltä.
- Muista ryhdikkyys, rauhallisuus, rentous, rohkeus (4R-tekijät).
- Laadi esiintymistaitojen kehittämissuunnitelma: kohde, tavoite, keinot, aikataulu
- Hyväksy epäonnistumiset.
- Ole uskollinen itsellesi, älä teeskentele.”

Joudut myös varmasti pitämään useita puheita opettajataipaleesi aikana. Puhe tai luento sujuu hyvin, jos vain luotat itseesi. Internetistä (www.vaikuttamistaidot.fi) löytämieni tietojen mukaan kerrotaan, että jotta puhe vaikuttaisi kuulijoihin, se edellyttää heidän maailmansa tuntemista, hyviä ja valaisevia tosiasioita sekä selkeää päämäärää. Jos tällainen puhe rikastetaan sopivin kuvin ja vertauksin, ja siihen lisätään sopivasti huumoria, niin lopputulos on vastustamaton. Puheen yhteydessä täytyy muistaa aina myös esitystapa ja puhujan nonverbaalinen viestintä, joka voi parantaa tai heikentää puheen vaikutusta.

Jos puhe on intiimi ja henkilökohtainen, puhuja voi ilmaista omakohtaisesti eli yksikön ensimmäisessä persoonassa, miten hän asian tiedostaa:

- Minä havaitsen...
- Ajattelen...
- Tunnen...
- Haluan...
- Teen / aion tehdä...

Puhe voidaan hahmotella myös yksinkertaisesti seuraavasti:

Kiinnostava alku

Asia

Loppuhuipennus

Kaikki edellä mainitut rakenteet toimivat paitsi etukäteen kirjoitetussa puheessa, myös valmistelemattomassa ex tempore -puheessa. Yhtäkkiä tulevia puhetilanteita varten kannattaa opetella jokin rakennetaktiikka hyvin. Taitojen kehittyessä myös spontaaniudelle voi jättää tilaa. Omakohtainen, oman tietoisuutensa ja omat ajatuksensa ystävällisesti ja kohteliaasti ilmaiseva puhuja jättää kuulijoille myönteisen kuvan itsestään ja nousee tavanomaisen puhujan yläpuolelle. (www.vaikuttamistaidot.fi)

13.2 Opetustilanne

Kokemukseni mukaan oikeaoppisessa opetustilanteessa kannattaa käsitellä haastavia aiheita vasta siinä vaiheessa, kun oppilasryhmä on sinulle tuttu. Tutustu myös aiheeseen lukemalla taustateoriaosuudet. Huomioi lisäksi tunnin ajankohta: perjantai-iltapäivä ei ole paras mahdollinen aika haastavien aiheiden käsittelyyn.

Internet-sivujen ([www. Mielen Hyvinvoinnin opetus.fi](http://www.MielenHyvinvoinninopetus.fi)) mukaan opetuskerran aloitus ja oppilaiden motivointi sujuu parhaiten seuraavasti:

”- Tee myönteisyyttä luova ryhmäytymisharjoitus. Näin päivän tapahtumat voidaan jättää taakse ja keskittyä aiheeseen.

- Tunnin kulku avataan oppilaille (mitä käsitellään, miten ja miksi?).

- Muista ihmisläheisyys. Vaikka aihe olisi haastava, suhtautumisen ei tarvitse olla liian vakavaa.

- Käytä kuvakortteja, kuvia tai videopätkiä aiheeseen herättelyyn.”

Lisäksi samat netti-sivut painottavat, että tulee säilyttää opetuskerroilla sama rakenne: tavoitteiden kautta edetään:

- ” 1. Mitä ja miksi opitaan? 2. Miten opitaan? 3. Mitä opittiin?
- Keskustelun pitäminen yleisellä tasolla: ei mennä henkilökohtaisiin asioihin

vaan lähestytään aihetta esimerkiksi kuvitteellisen tarinan kautta. Oppilaita ei pidä rohkaista kertomaan omista henkilökohtaisista asioistaan liian avoimesti. Jos tarvetta keskustelulle tulee, siihen voi järjestää ajan jolloin opettaja on helposti tavattavissa.

- Laput: oppilaat kirjoittavat nimettöminä lapulle vastauksen johonkin aiheeseen liittyvään kysymykseen. Laput kerätään ja käsitellään yhdessä.
- Kouluympäristöstä kerätyn aineiston käyttö.
- Koulukuraattori, koulupsykologi tai kouluterveydenhoitaja mahdollisuuksien mukaan tunnille.”

Netti-sivut myös suosittelevat tekemään yhteenvedon aiheesta. Lopeta siis tunti myönteisesti:

- ” Kierros jossa jokainen oppilas kertoo vuorollaan esimerkiksi, mikä minut tekee onnelliseksi, missä olen hyvä, missä onnistuin tänään/eilen/viime viikolla.
- Kerrataan yhdessä mielen hyvinvointia tukevia asioita.
- Pohditaan lopuksi, miten omaa mielen hyvinvointia voi kehittää?
- Oppilaat kirjoittavat nimettöminä lapulle tunnin herättämän ajatuksen. Opettaja palaa näihin ajatuksiin seuraavalla opetuskerralla.”

13.3 Neuvottelu- tai kokoustilanne

Neuvotteluksi tai kokoustilanteeksi sanotaan kokoontumista, jossa muutama, yleensä kutsuttu, henkilö käsittelee yhtä asiaa. Neuvottelu- tai kokoustilanteen painopistearvo voi olla tiedottaminen, keskustelu, päättäminen tai ongelman ratkaiseminen. Neuvotteluissa tai kokoustilanteissa hyödynnetään vuorovaikutustaitoja samoin kuin muissakin puhetilanteissa.

Kylänpää, Piirainen, Äikäs-Inhan (1998, 62-71) mukaan kokeneen neuvottelijan tai kokoustelijan hyveinä pidetään mm:

- ” taitoa kuunnella tarkkaavaisesti
- taitoa tehdä muistiinpanoja joka vaiheessa
- taitoa esittää käsittelyä edistäviä kysymyksiä

- taitoa pysyä aiheessa
- taitoa huomata taktikointi ja reagoida niihin oikein
- taitoa olla aliarvioimatta toisen neuvottelu- tai kokoustaitoa
- taitoa pyrkiä kaikkia tyydyttävään ratkaisuun.”

Neuvottelu- tai kokoustilannetta voi kuvata vaihevaiheelta seuraavanlaisesti:

1. ” Aloitus – jutustelua
2. Avaus ja ongelman esittely – johdatus aiheeseen
3. Yleiskeskustelu
4. Ratkaisuehdotukset, arviointi ja kehittäminen
5. Ratkaisuun päätyminen ”

(Kylänpää, Piirainen, Äikäs-Inha 1998, 62-71)

13.4 Havainnollistaminen

Havainnollistamisella pyritään kaikissa viestintätilanteissa lisäämään sanoman ymmärrettävyyttä ja kiinnostavuutta. Sillä ei varsinaisesti lisätä tietoa, vaan esitetään tieto sellaisena, että kulloinenkin kuulijakunta ymmärtää sanoman ja pysyy kiinnostuneena. On tutkimuksin osoitettu, että kalvojen käyttäjä saa n. 70 % kuulijoista tukemaan kantaansa, kun taas kalvoton esittelijä jää saamassa tilanteessa n. 30 %. Tästä voi päätellä, että havainnollinen esitys hyväksytään ja omaksutaan helpommin. On myös tutkittu, että jaksamme kuunnella hyvissä olosuhteissa n. 20 minuuttia. Tämän vuoksi pitkää esitystä on hyvä katkoa 10-15 minuutin välein sellaisella havainnollistamisella, joka vetoaa muihinkin kuin kuuloaistiin. Omaksumme asioita eri tavoin ja saamme tietoa monien aistien välityksellä, joten on tärkeää tarjota kuulijoillekin sanallisen tieton lisäksi myös kuvia: visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia. Näytä kalvon avulla mieluummin siis kuvia kuin sanoja, koska olemme tottuneet kuviin ja omaksumme 83 % kaikista viesteistä silmillä, mutta korvilla vain 11 %. (Kylänpää, Piirainen, Äikäs-Inha 1998, 48-55)

Suulliseen havainnollistamiseen kuuluvat: vaikeasti ymmärrettävien ilmausten selittäminen, numerotietojen pyöristäminen: vertaaminen kuulijoille tuttuihin asioihin, ilmiöiden vertailu ja rinnastaminen ja esimerkkien kertominen. Toiminnallinen havainnollistaminen tarkoittaa esitystekniikan hallintaa: opettele siis käyt-

tämään laitteita ja totuttele niihin ennen esitystäsi, tarkista, että laitteet toimivat ja että apua löytyy tarvittaessa, tarkista että materiaalisi sopii esitettäväksi käsillä oleville laitteilla sekä tarkista, että tilan valaistus, akustiikka ja muoto mahdollistavat suunnittelemasi havainnollistamisen seuraamisen. (Kylänpää, Piirainen, Äikäs-Inha 1998, 56-60)

Tyypillisiä havainnollistamisvälineitä opetuksessa ovat kokemukseni mukaan liitu- ja tussitaulut, fläppitaulu sekä piirtoheitin ja kalvot. Myös diaprojektori ja dvt:t sekä erilaiset monisteet ja esitteet käyvät hyvin havainnollistamisvälineinä.

13 YHTEENVETO TEORIA-OSUUDESTA

Opettaja tarvitsee työssään monelaisia taitoja, kuten tästä teoria-osuudestani voi päätellä. Tässä alla vielä muistutukseksi ne hyvän viestintätilanteen elementit, joita opettaja saattaa tarvita työssään:

1. Pidä mielessäsi mitä viestintä on. Mikä on sen tarkoitus, päämäärä ja suunta?
2. Vuorovaikutus on viestinnän onnistumisen päätekijä – harjoita ja vaalitse sitä.
3. Kielen hallinta on tärkeää, sen avulla voimme siirtää kokemuksiamme ja uutta oppia opiskelijoillemme / oppilaille.
4. Puheviestinnän tuntemus on eduksi: sopiva äänenkäyttö luokassa, erilaisten keskustelutilanteiden hallinta, avoimuus ja huumorintaju tekevät sinusta karismaattisen esiintyjän. Muista olla yrittämättä sulkea tunteita viestinnän ulkopuolelle – anna tunteiden näkyä.
5. Naiset ovat yleensä parempia henkilökohtaisen viestinnän alueella, miehet taas pitävät lähestymisestä käytännön tasolla. Riko rajoja ja ole vaikka kumpaakin!
6. Muista nonverbaalisen viestinnän merkitys luokkatilanteessa – istu tai seiso ryhdikäästi, ole keskittynyt ja luo avoin katsekontakti.
7. Muista myös reviirit – merkitse luokassa oma reviirisi päämäärätietoisesti – itsevarmat opettajat liikehtivät paljon luokan edessä.
8. Kulttuureissa on eroja, muista tämä erityisesti kun työskentelet maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa.

9. Ulkonäöllä voi olla merkityksensä – varaudu siihen, että olet yleensä siisti luokkasi edessä.
10. Esiintymisjännitys on luonnollista, mutta ramppikuumetta voi oppia hallitsemaan ja parhaimmillaan kääntämään sen edukseen.
11. Stressikin on tuttua opettajille: havaitse se ajoissa ja noudata parhaasi mukaan terveellisiä elämäntapoja.

14 VUOROVAIKUTUKSEN JA OPETUSTILANTEEN HALLINTA OPETUKSESSA

Lähetin sähköpostissa kahdeksalle kurssitoverilleni (TAMK) kyselylomakkeen, joka koostui viidestä kysymyksestä (alla). Vastausprosentti oli 100 %, joten kaikki vastasivat kyselylomakkeeseen. Vastaaajista seitsemän oli naisia ja yksi oli mies. Otos voi tuntua pieneltä, mutta antaa kuitenkin suuntaa antavan kuvan kokoneiden opettajien ajatuksista mm. vuorovaikutuksen merkityksestä.

KYSELYLOMAKE

- MITÄ VUOROVAIKUTUS MINULLE MERKITSEE?
- ONNISTUNUT OHJAUS- TAI OPETUSTILANNE VUOROVAIKUTUKSEN NÄKÖKULMASTA
- EPÄONNISTUNUT OHJAUS- TAI OPETUSTILANNE VUOROVAIKUTUKSEN NÄKÖKULMASTA
- MIKÄ ON MIELESTÄNI TÄRKEÄÄ OPISKELIJAN JA OPETTAJA-OHJAAJAN KOHTAAMISESSA?
- MITEN OMALLA VIESTINNÄLLÄNI LUON VUOROVAIKUTUSTA OPISKELIJOIDEN KANSSA?

14.1 Kooste kyselylomakkeiden vastauksista

Kyselylomakkeen kysymykset ja vastaukset numerojärjestyksessä:

1. *Mitä vuorovaikutus minulle merkitsee?*

- Kommunikointia
- Sanallista /sanatonta viestintää
- Yhteyttä muihin ihmisiin
- Työkalua työssä
- Kaikkea sitä mitä ihminen tekee, kun ei nuku
- Kun vuorovaikutus toimii, kaikki sujuu paremmin ja päinvastoin
- Vuorovaikutus on kahden tai useamman ihmisen välistä viestintää
- Sanallinen, sanaton tai toimintaan perustuva vuorovaikutus on sosiaalisen toiminnan perusta
- Vuorovaikutus alentaa kynnystä lähestyä toista ihmistä sekä parantaa ymmärtämistä, henkilökohtaista kontaktia ja tasa-arvoa.
- Kysymyksiä puolin ja toisin
- Vuorovaikutus vaatii aimo annoksen psykologista silmää
- Puutteellisilla vuorovaikutustaidoilla voi syntyä väärinkäsityksiä
- Opetuksen näkökulmasta juuri tiedon siirto on merkityksellistä vuorovaikutuksessa, haluaisin että opiskelijat määrittäisivät annetun tiedon pohjalta itse omat tunteensa ja arvonsa yms.

2. *Onnistunut ohjaus- ja opetustilanne vuorovaikutuksen näkökulmasta*

- Saadaan oppilaat hyvin keskustelemaan tilaan. Oppilaat kysyvät rohkeasti. Eivät pelkää kysyä, avoin ilmapiiri. Opettaja ei saa olla väheksyvä. Aikuisten kanssa koko ajan keskustelua, kysymyksiä...
- Opiskelijoiden kuunteleminen ja oikealla vaatavuustasolla liikkuminen on tuonut kerran erityisen isot kiitokset. Opintoihin liittyvät vaatimukset eivät tätä aina mahdollista, mutta opiskelijat näyttävät kuitenkin aktivoituvan positiivisesti joka kerta saadessaan itse osallistua tekemiseen.
- Onnistunut opetustilanne on vuorovaikutteinen. Siinä toteutuu vastavuoroisuus, reflektiivisyys ja dialogisuus. Aidossa dialogissa, täysin vuorovaikutteis-

sa viestinnässä kuullaan ja kohdataan osallistujat sekä reagoidaan ja liitytään aiempaan viestintään. Vuorovaikutteinen opetustilanne on spontaani, välitön ja rento. Opetustilanteeseen osallistuvat haluavat olla vuorovaikutuksessa keskenään. Onnistuneessa opetustilanteessa voi olla vuorovaikutuksessa monella tavalla.

- Esimerkiksi sellainen, että opettaja luennoi ja opiskelijat seuraavat ja esittävät kysymyksiä.

- Hyvä mielenkiintoinen aihe (aggressiivisen potilaan kohtaaminen), joka sai aikaiseksi valtavaa, runsasta keskustelua ja opiskelijoiden omia kokemuksia.

- Edelliseen kohtaan viitaten, mielestäni onnistunut ohjaus- tai opetustilanne on sellainen, missä opettaja saa haluamansa opetusasian viestittyä siten oppilaalle, että oppilas varmasti ymmärtää opetuksen sisällön ja pystyy ottamaan viestin helposti vastaan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että opettaja viestii johdonmukaisesti (sanallinen ja sanaton viestintä viestivät samaa asiaa) ja selkeästi (puhe ja teksti selkeää ja huolella mietittyä). Koska vuorovaikutuksessa on kyse aina kahden tai useamman ihmisen vuorovaikutuksesta onnistuneeseen opetustilanteeseen kuuluu myös oppilaan suunnasta tuleva viestintä eli onnistunut opetustilanne sisältää aina myös oppilaan viestintää muun muassa kysymysten, kommenttien tai keskustelun muodossa. Tällä opettaja pystyy myös varmistamaan sen, että opetusviestintä on mennyt oikealla tavalla perille.

- Onnistunut ohjaus- tai opetustilanne alkaa molemminpuolisella esittelyllä tai muulla jään murtamisella, jotta tilanne on kaikille mahdollisimman luonteva ja ilmapiiri mukava. Vuorovaikutuksen tapa ja tyyli riippuu paljon ryhmästä/läsnäolijoista, mutta myös opetettavasta aiheesta. Vuorovaikutus on mielestäni kuitenkin aina kaksisuuntaista. Molemmilla osapuolilla on oltava osallistuva rooli. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esim. äänessä olisi oltava tasan yhtä kauan. Opetustilanteessa kysymysten esittäminen ja kommenttien tai omien kokemusten ”kaivaminen” osallistujista tekee tilanteesta vuorovaikutteisemmän. Etenkin aikuisten kanssa on helppoa päästä vuorovaikutteiseen opetustilanteeseen, koska ryhmässä on aina joku, jolla on

jonkinlaista kokemusta tai edes näkemystä käsiteltävästä asiasta tai aihepiiristä. Alun jään murtaminen auttaa myös tässä: rennossa ilmapiirissä ihmiset uskaltavat esittää omia mielipiteitään. Toki siihen täytyy myös kannustaa. Yleensä itse sanon jo tunnin alkuvaiheessa toivovani, ettei tilanteesta syntyisi yksinpuhelu, vaan jokainen rohkeasti osallistuisi ja kertoisi omista kokemuksistaan ja ajatuksista, joita herää. Perustelen sitä myös sillä, että sillä tavoin jokainen saa tilanteesta enemmän.

- Kummatkin opiskelija ja opettaja ovat vastaanottavalla tavalla vuorovaikutteisia. Molemmille jää tilanteesta positiivinen kuva, vaikka joskus asia itsessään voi olla negatiivinen. Tilanteessa on molemmat ovat ns. tasavertaisessa asemassa, vaikka onhan opettajalla auktoriteetti. Hyvässä tilanteessa molemmat voivat perustella ja perustelevat omia kantojaan + molemmat kuuntelevat. Opettaja käyttänyt opiskelijan ymmärtämää kieltä. Tällöinen tilanne oli viime viikolla eräällä aikuisryhmällä, kun tunnilla oli ehkä vaikeahko kustannuslaskennan tehtävä. Asiasta keskusteltiin ja pyysin opiskelijoita rauhassa miettimään omilta työpaikoilta vastaavaa tilannetta. Pikkuhiljaa ja rauhassa lamppuja alkoi syyttyyn (huokaus ja ai niin sehän se on!!). Tunnin jälkeen uskoisin molempien (ryhmä + minä) mielestä vuorovaikutus toimi.

3. Epäonnistunut ohjaus- tai opetustilanne vuorovaikutuksen näkökulmasta

- Sellaiset aiheet, joista opiskelijoilla ei ole omakohtaista kokemusta. Keskustelua ei synny ja opettaja käy omaa vuoropuheluaan.

- Opettaja luennoi ja opiskelijat eivät innostu. Opiskelijat nukkuvat, juttelevat yms. Tästä kun edetään niin opettaja menettää uskonsa ja alkaa pienentyä. Negatiivinen kierre onkin sitten valmis.

- Epäonnistuneessa ohjaustilanteessa viestintä on yksisuuntaista monologia. Osallistujien viestit eivät kohtaa, ei synny vuorovaikutusta.

- Olin tietämätön opiskelijoiden osaamistasosta ja liikuin aivan liian vaikealla tasolla. Opetin jatkokurssia ja sitä edeltävät asiat eivät olleet opiskelijoilla hallin-

nassa. Vuorovaikutusta ei syntynyt oikeastaan ollenkaan, koska jännitin itsekin vaikean asian opetusta. Opiskelijat eivät tulleet tunneille lopuksi ollenkaan.

- Opettaja tai oppilaat on luovuttanut päämäärän / tavoitteen suhteen. Ei kiinnosta opettaa asiaa, kyllästyneisyys näkyy. Oppilaat eivät pääse mukaan, jos opettajalla on aivan oma tyyli toteuttaa. Opettajan pitää huomioda ryhmäaines ja tapaa opettaa. Joustavuutta. Päämäärää ei saavuteta jos keinot ovat väärät, huono ilmapiiri tms.

- Epäonnistunut opetustilanne on edellisen kohdan vastakohta eli tämä on ns. vanhanaikaista opetusviestintää, missä opettaja paasaa luokan edessä välittämättä lainkaan siitä pystyvätkö oppilaat ottamaan opetusta vastaan saati siitä meneekö opetettava asia oikealla tavalla perille. Epäonnistuneesta opetustilanteesta puuttuu siis vuorovaikutus.

- Olen ollut opiskelijana paikalla erittäin huonossa opetustilanteessa vuorovaikutuksen näkökulmasta. Kyseinen tilanne sattui ammattikorkeakoulussa tietotekniikan opetuksessa.

Opettaja asteli luokkaan, ei esitellyt itseään eikä kysellyt kenestäkään mitään. Hän yritti ehkä olla ystävällinen, mutta hänen luonteensa ei ollut juurikaan avoin. Hän aloitti yksinpuhelun ja puhui asiat omaan tahtiinsa. Opiskelijat olivat kaikki aivan pihalla. Lähtötaso oli aivan muuta kuin mitä hän oli ajatellut. Muuntokoulutuksessa olimme saaneet hyväksilukuja aiempien merkonomiopintojen perusteella. Tietotekniikan opintoja ei kuitenkaan monellakaan ollut pohjalla ja tässä tapauksessa mentiin suoraan ”jatkokurssien” sisältöön. Mahdoton yhtälö. Kun joku rohkeni kysyä ja pyytää uusintaa, hän lähestulkoon hermostui ja ryhtyi sättimään opiskelijoita siitä, että heidän lähtötasonsa on alhaisempi kuin hän on voinut olettaa. Osallistuminen näille tunneille oli tuskaa!

- Edellä mainittujen asioiden vastakohtia. Nuorten (peruskoulusta tulleet) meillä 1. ja 2. vuosikurssilla olevien kanssa on usein vuorovaikutuksessa hankaluuksia. Nuoret eivät ole aina kovinkaan vastaanottavaisia, mutta ehkä tämä kuuluu tuohon elämänvaiheeseen. 3. vuoden opiskelijat lyhyen

kokemukseni mukaan ovat jo paljon aikuisempia. Tämmöinen tilanne on, kun kukaan ei kuuntele, ovat levottomia ja eivät halua tehdä mitään harjoitusta. Innostusta ei tunnu löytyvän. Seuraavalla viikolla tai seuraavalla kerralla taas kaikki saattaa sujua ihan hyvin.

4. Mikä on mielestäni tärkeää opiskelijan ja opettaja-ohjaajan kohtaamisessa?

- Ei oleteta liikoja heti ja toisaalta päinvastoin. Ensin pitää katsoa millaisista oppilaista / opettajista on kyse. Kaikkia ei voida kohdella samalla tavalla.

- Ei luota vain yhteen "vaistoon".

- Jokaisen saaminen osallistumaan asiaan ja tekemiseen.

- Kuunteleminen, liittyminen, "jaetun todellisuuden" kasvattaminen, spontaaniuus.

- Rehellisyys, reiluus, aitous ja välittäminen. Opettaja ei saa olla vain suoriutumassa.

- Ollaan aidosti läsnä, kuunnellaan aidosti ja maltillisesti, annetaan tilaa, yhteinen osallistuminen, puhutaan samaa kiletä.

- Aito läsnäolo.

- Mielestäni tärkeintä opiskelijan ja opettaja-ohjaajan kohtaamisessa on aitous ja luonnollisuus, etenkin opettajan puolelta. Näin tilanteesta tulee avoimempi ja opiskelija uskaltaa puhua asioita, joita ei välttämättä väkinäisemmässä ja virallisemmässä tilanteessa tekisi. Rajan veto liialliseen läheisyyteen on kuitenkin tärkeää. Auktoriteettiasema on hyvä säilyttää, eikä ystäväksi ole hyvä ryhtyä. Nuorallataiteilua!

- Itselleni opettajana tärkeintä opiskelijan ja opettajan kohtaamisessa on työn näkökulmasta oikeanlaisen viestin välittäminen opettajalta oppilaalle (eli itse opetustyö). Henkilökohtaisesti tärkeintä vuorostaan on se, että olen itse kohtaamisessa läsnä eli annan aikaa kohtaamiselle (minulla tuppaa olemaan

koko ajan muka kiire jonnekin ja on kovan työn ja tuskan takana pysähtyä esim. yllättäin kohtaamaan opiskelijaa) sekä huomioin oppilaan kokonaisuutena en vain alan tietoa hakevana henkilönä (oppilas tarvitsee ja haluaa opiskelusta muutakin kuin vain sitä alan faktatietoa). Tätä kohtaamisen tematiikkaa opiskelen ja työstän varmasti koko loppuikäni, sillä tahtoihmisenä mieluiten keskittyisin vain siihen tiedon jakamiseen, mutta se nyt vain ei opetustyössä ole mahdollista.

5. Miten omalla viestinnälläni luon vuorovaikutusta opiskelijoiden kanssa?

- Pyrin keskittymään aina siihen opiskelijaryhmään, jonka kanssa olen. Näytän omaa kiinnostumistani heidän opiskeluaan kohtaan. Olen helposti lähestyttävä ja suhteellisen iloinen.
- Pyrin selkeään ilmaisuun, pyrin olemaan helposti lähestyttävä, en anna kaikkia vastauksia valmiina, kyselen jne. Annan käytännön esimerkkejä ja myös utelen opiskelijoiden käytännön kokemuksia.
- Kyselemällä ja juttelemalla. Käytän joskus huumoria. Koitan antaa palautetta järkevästi, välttämättä aina ei pysty kehumaan, mutta "haukut" voi antaa myös monella eri tapaa, jolloin niistäkin tulee positiivisia. Joskus pieni neuvottelu on paikallaan. Pyrin myös oman ryhmäni opiskelijoista jokaisen kanssa keskustelemaan "niitä näitä" mys kahden kesken.
- Kysymällä, haastamalla, kuuntelemalla, käyttämällä "yhteistä" kieltä, kannustamalla, tarttumalla opiskelijoiden ajatuksiin, harjoituksilla, havainnollistamalla, aistimalla ilmapiiriin ja tunnetilat.
- Otan pilkkeen silmäkulmaan heti. Pitää muistaa, että liian tiukka tyyli ei välttämättä toimi, jos ei itse tunne oloansa mukavaksi ottamalla sellaisen roolin. Elekieli kertoo enemmän kuin sanat, pitää huomioida eleet. Eleet innostavat mukaan, tehostavat sanomaa.
- Olen aito ja pyrin olemaan aina ystävällinen ja iloinen. Olen kiinnostunut opiskelijoista, muistan heidän nimensä ja pyrin muistamaan myös heidän erilaiset

tilanteensa, vaikka se lähes 50 ohjattavan kanssa joskus onkin vaikeaa. Kysyn kuulumisia ja rupattelen mahdollisuuksien mukaan. En pidä teeskentelynä sitä, että tsemppaan opetustilanteeseen mennessäni itseni positiiviseen moodiin, vaikka jostain syystä olisin hyvinkin pahalla mielellä. Ihminen on rakennettu niin, että hymyillessä ei pahoja ajatuksia voi ajatella. Se siis myös auttaa itseä olemaan paremmalla tuulella.

- Pysin edelliseen kohtaan viitaten ottamaan aina aikaa opiskelijan kohtaamiseen ja erityisesti luokkaopetustilanteessa pyrin käyttämään erilaisia toiminnallisia menetelmiä niin paljon kuin se on mielestäni mahdollista. Teetän siis erilaisia ryhmätöitä, luon keskustelutilanteita sekä pyrin itse olemaan mahdollisimman lähestyttävä jokaisella oppitunnillani. Mielestäni opetustilanteen vuorovaikutuksessa vuorovaikutuksen aloittamisen vastuu on aina opettajalla eli opettaja määrittää jo heti opetustilanteen alussa sen, miten ja miten paljon vuorovaikutusta opetustilanteessa todellisuudessa on. Tämän otan itse huomioon opetustilanteessa muun muassa kyselemällä aina opiskelijoilta jotakin tunnin aluksi, jotta saadaan heti keskustelutiet avautumaan.

14.2 Johtopäätökset

Hyvin monet kyselyyn vastanneista olivat vastanneet ensimmäiseen kysymykseen samankaltaisesti. Vuorovaikutus merkitsee yhteyttä muihin ihmisiin: se on joko sanallista tai sanatonta viestintää. Tarvitaan myös psykologista silmää ja on tärkeää, että opiskelijat itse määrittelevät vuorovaikutuksessa siirtyvän tiedon pohjalta omat tunteensa ja arvonsa. Teoria-osuuteeni viitaten, kyselylomakkeisiin vastanneet opettajat pitivät mielessä viestinnän merkityksen, suunnan ja päämäärän. He myös muistavat nonverbaalisen viestinnän merkityksen ja osaavat hallita sen luokkatilanteessa.

On tärkeää keskustella ja kuunnella. Vuorovaikutteinen opetustilanne on todellakin spontaani, rento ja välitön. Hyvä ja mielenkiintoinen aihe herättää mukavasti kysymyksiä ja keskusteluja. On myös hyvä muistaa selkeä kommunikointi ja murtaa alun jää varovasti, mutta päättäväisesti. Kannustaminen on kaiken a ja o. Teoria-osuudessanikin alleviivaan, että vuorovaikutus on viestinnän onnistumisen päätekijä. Lisäksi kielen hallinta on tärkeää, on hyvä vaalia

sitä, kuten kyselyyn vastanneet opettajat tekevät. Puheviestinnän tuntemuskaan ei ole näiltä opettajilta kadoksissa: sopiva äänenkäyttö luokassa, erilaisten keskustelutilanteiden hallinta ja avoimuus auttavat.

Aiheet, joista oppilailla ei ole omakohtaista kokemusta, eivät yleensä synnytä hedelmällisiä keskusteluja, vuorovaikutus puuttuu. Ja jos opettaja vain kiihkeästi luennoi, ei synny keskustelua silloinkaan ja oppilaat vaan "nukkuvat". Liian vaikealla tasolla liikkuminen on myös haitallista, oppilaat eivät ehkä pysy kärryllä. Saattaa myös olla, että opettaja on itse kyllästynyt aiheeseensa ja se välittyy kuulijoille negatiivisesti. Sulkeunut opettaja ei myöskään herätä opiskeluintoa – tulisi olla avoin. Yleisesti ottaen nuoret eivät ole niin vastaanottavaisia kuin aikuiset, jotka pitävät keskustelusta ja kokemusten vaihdosta. On myös hyvä muistaa kulttuurierot, kuten teoria-osuudessani mainitsen – erityisesti maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa tulee olla tietämystä erilaisista asioista.

Älä oleta liikaa oppilaistasi tai itse opettajasta. Jokaisen oppilaan saaminen mukaan yhteiseen tekemiseen on tärkeää. Kuunteleminen, reiluus, aitous ja välittäminen ovat avainsanoja. Muista olla aidosti läsnä ja puhu mieluusti oppilaiden kanssa samaa kieltä. On myös hyvä, että opettaja säilyttää auktoriteettiasemansa, erityisesti jos joku oppilaistasi avautuu – "nuorallatanssimista"! Anna myös aikaa oppilaan kohtaamiselle, tiedon siirron ohessa. Joskin teoria-osuudessani painotan opettajan reviirituntemusta ja sen hyödyntämistä asioiden perillemenon suhteen, on hyvä silti pystyä puhumaan opiskelijoiden kanssa "samaa kieltä" – muista siis kuunnella ja välittää.

Opettajan tulisi olla helposti lähestyttävä, kyselylomakkeiden mukaan myös "suhteellisen iloinen" ja keskittyä opetettavaan aineeseensa. Opettajalla tulisi olla myös selkeä ulosanti, eikä kaikkia vastauksia tule antaa valmiina – herätä siis keskustelua. Muista myös huumori ja aloita päiväsi pilke silmäkulmassa. On myös hyvä muistaa "yhteinen kieli", kannustaminen, havainnollistamisen merkitys ja aistia ilmapiiri ja tunnetilat luokassa. Ole kiinnostunut oppilaistasi – yritä muistaa kaikkein nimet ja edes jotakin taustatekijöistä. Ryhmätöiden avulla oppilaat saa mukavasti keskustelemaan. Teoria-osuudessani korostan ulkonäön merkitystä, tähän ei kukaan vastanneista opettajista kiinnittänyt huomiota - todettakoon tähän, että kauneus on katsojan silmissä, jonkun ulkonäkö saattaa

miellyttää, toisen taas ei. Mutta, pingottajaksi ei kannata ryhtyä, joskus voi tulla hiukan ”homsuisenakin” töihin. Lisäksi stressi ja esiintymisjännitys näyttivät olevan vieraita tekijöitä tähän tutkimukseen vastanneille, lienevätkö kyseiset opettajat niin kokeneita konkareita tai sitten he rakastavat työtään niin paljon, etteivät edes halua nostaa esiin negatiivisia asioita.

15 YHTEENVETO

Kehittämishankkeessani, joka koostuu kahdesta eri osiosta, olen käsitellyt aluksi viestintä- ja vuorovaikutustaitoja käsitteinä. Teoriassahan viestintä on tapahtumasarja, jossa informaatiota siirretään ihmiseltä toiselle. Lisäksi viestintä on aina kaksisuuntaista, antamista ja ottamista, puhetta ja kuuntelua. Kun ihmiset viestivät toisilleen, he myös vaikuttavat tiedostaen ja tiedostamattaan toistensa tunteisiin, reaktioihin ja ajatuksiin. Tätä prosessia kutsutaan vuorovaikutukseksi.

Käsittelen myös kieltä viestinnän osana – kielen avulla voimme siirtää ajatuksiamme ja kokemuksiamme jälkipolvillemme. Lisäksi mainitsen jotakin puheviestinnästä: esim. samat sanat ja lauseet voivat olla ääneen luettuina aivan erilaisia puhujasta riippuen. Väitän, että kaikki alkaa keskustelusta. Keskusteluja on kolmea eri lajia: sosiaalista, asiallista ja tunteellista. Hyvän ja karismaattisen esiintyjän salaisuuksia myös pohdin. Johtaja voi puhua ”enkelten kielellä” ja kirjoittaa kiehtovia raportteja, mutta se kaikki on turhaa, jos persoonallinen kipinä jää puuttumaan. Tunteet tulisi myös ottaa aina mukaan, joskin itsetunto on hankala käsite. Naisten ja miesten välisistä eroista huomaan sen, että miehet yleensä yhdistetään valtaan ja maskuliinisuuteen ja että naiset ja miehet yleensä käyttävät kieltä eri tavalla.

Ihmisen elekieli on ollut olemassa jo sanoja ennen – yleensä alamme muodostaa ihmisestä mielikuvaa seitsemän sekunnin jälkeen hänen tapaamisestaan. Jokaisella ihmisellä on myös reviirinsä, jos joku tunkeutuu reviirille, se laukaisee yleensä puolustusreaktion. Näihin seikkoihin liittyvät kulttuurierot – uskonto saattaa yhtenäistää joitakin kansakuntia, samaten poliittiset ajatukset.

Ihmisen ulkonäkö on tavattoman vahva viesti, koska pukeutumisella luodaan ensivaikutelma. Käsittelen myös esiintymisjännitystä, joka on kuin alkoholismi,

siihen ei ole täydellistä parannuskeinoa. Myös stressi on vaikuttava tekijä, esim. opettajan työssä, mutta siihen on useitakin parannuskeinoja. Sokerina pohjalla, käyn teoria-osuudessani läpi erilaisia viestintätilanteita, kuten presentaation, puheen, opetustilanteen ja neuvottelu- ja kokoustilanteiden rakenteiden salat. Päätän teoria-osuuteni käsittelemällä havainnollistamista.

Toisessa osiossa keskityn vetämään yhteen kyselylomakkeita, jotka lähetin kahdeksalle kurssitoverilleni (TAMK). Vastaukset ovat jokseenkin hyvin samansuuntaisia ja viittaavat jo kehittämishankkeeni otsikossakin mainitsemaani asiaan, eli vuorovaikutuksen tärkeyteen. Tarinat epäonnistuneista ja onnistuneista ohjaus- tai opetustilanteista ovat mielenkiintoisia ja erilaisiakin, riippuen opettajasta. Keskeisimmät tulokset ovat mm. seuraavia: hyvin monelle opettajalle vuorovaikutus merkitsee yhteyttä muihin ihmisiin – vuorovaikutusta käytetään opetusvälineenä. Hyvä vuorovaikutustilanne on monen opettajan mielestä rento, spontaani ja välitön. Kannustaminen on kaiken a ja o. Huono vuorovaikutustilanne voi olla esim. sellainen, jossa käsitellään aihetta, josta oppilailla ei ole minkäänlaista ennakkokäsitystä tai omakohtaista kokemusta. Ja tässäkin, kuten teoria-osuudessani viittaan, auttaa opettajan innostuneisuus ja karisma, jota voi työstää ja kasvattaa, mutta siihen toki tarvitaan muutama työvuosi. Opetus voi joskus myös olla liian teoreettista ja oppilaat saattavat ”nukahtaa”.

Opettaja-ohjaajan kohtaamisessa on tärkeää, ettei odota itseltään ja oppilailtaan liikojia. Lisäksi jokaisen oppilaan mukaan saaminen yhteiseen tekemiseen on tärkeää. Opettaja voi omalla viestinnällään vaikuttaa siihen, että on helposti lähestyttävä, suhteellisen iloinen ja keskittyy omaan aiheeseensa. Ja tässäkin viittaan teoria-osuuteeni, tunteet tulisi aina muistaa ja pitää mukana myös opetuksessa ja havaita ympäristöään tuntosarvet korkealla. Opetuksessa ei tulisi myöskään antaa kaikkia vastauksia valmiina.

On hyvä muistaa ”yhteinen kieli”, kannustaminen, havainnollistamisen merkitys ja aistia ilmapiiri ja tunnetilat luokassa. Kyselylomakkeisiin vastasi seitsemän naista ja yksi mies. En havainnut naisten ja miesten välisiä eroja opetusmenetelmissä.

Viestinnän asinatuntijana, jo aiempaan tiedottajan-koulutukseeni viitaten voin todeta, että kaikki teoria-osuudessani mainitsemat asiat ovat yleisessä viestintäkulttuurissa kuin myös opettajan ammatissa merkittäviä elementtejä. Opettajan

työssä on toki kirjavuutta: esimerkiksi ala-asteen opettajan äänenkäyttö ja ehkä myös habituskin on taatusti pehmeämpää kuin ylä-asteen oppilaiden keskuudessa työskentelevillä. Opettaja joutuu työssään pitämään presentaatioita, puheita ja hallitsemaan tavallisia opetustilanteita luokassa. Lisäksi hän joutuu mm. opetustilanteita laadittaessa erilaisiin neuvottelu- tai kokoustilanteisiin. Havainnollistamisen merkityksen ymmärtäminen on myös tärkeää. Stressi ja esiintymisjännitys ova osa opettajan arkea – en tunne yhtäkään opettajaa, joka ei olisi näistä asioista kärsinyt. Olettaisin, että jokainen kunnianhimoinen opettaja tavoittelee karsimaattisen esiintyjän mainetta sekä pyrkii hyödyntämään reviiriään, erilaisia tunnetilojaan sekä hallitsemaan erilaisten kulttuurien tuomat haasteet.

16 LÄHTEET

- Enäkoski Ritva & Bjurström Marco 2001: Joustoa viestintään – viesti vakuuttavasti, WS Bookwell Oy
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri 2006: www.hus.fi/default.asp?path, luettu 27.2.2012
- Kallio, H. 2006. Point. : Tehoa ja taitoa työelämän esiintymistilanteisiin. Hämeenlinna: Inforviestintä.
- Karhu Matti 1997: Viesti vakuuttavasti – esiintymisen ja henkilökohtaisen vaikuttamisen käsikirja, WSOY
- Kylänpää Esa – Piirainen Eeva– Äikäs-Inha Leena 1998: Suullinen yhteisöviestintä, Gummerus Kirjapaino Oy
- [www.Mielen Hyvinvoinnin opetus.fi](http://www.MielenHyvinvoinninopetus.fi): 2008-2011, luettu 27.2.2012
- www.vaikuttamistaidot.fi 2008:
[www.vaikuttamistaidot.fi/opas/demokratia/demokratitaidot/harjoitellen vaikuttajaksi/puhe](http://www.vaikuttamistaidot.fi/opas/demokratia/demokratitaidot/harjoitellen-vaikuttajaksi/puhe), luettu 27.2.2012
- Valo Maarit 2000: Nykytietoa puheviestinnän opetuksesta, Jyväskylän yliopisto
- Wikipedia, karisma 2011: fi.wikipedia.org/wiki/karisma
luettu 27.2.2012